

Академия за музикално, танцово и изобразително изкуство
„Проф. Асен Диамандиев“ – Пловдив

Факултет „Музикална педагогика“
Катедра „Класическо и поп и джаз изпълнителско изкуство“

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

на дисертационен труд за придобиване
на образователна и научна степен

„Доктор“

на тема:

**„ИЗГРАЖДАНЕ НА ВОКАЛНО-СЦЕНИЧНИЯ ОБРАЗ
И ПЕВЧЕСКИТЕ ТЕХНИКИ НА ТЕНОРА В
КИТАЙСКАТА ОПЕРА“**

Професионално направление 8.3. Музикално и танцово изкуство
Докторска програма „Музикознание и музикално изкуство“

Сун Хайлу

Научен ръководител: доц. д-р Пламен Първанов

Пловдив, 2026 год.

Дисертационният труд е обсъден и предложен за публична защита на заседание на Катедра „Класическо и поп и джаз изпълнителско изкуство“ към АМТИИ „Проф. Асен Диамандиев“, гр. Пловдив, състояло се на2026 г.

Дисертационният труд съдържа общо 192 страници, които включват Увод, Три глави, Заключение, Приноси, Библиография, Списък на научните публикации по темата и Приложения.

Защитата на дисертационния труд ще се състои на, от часа в зала на АМТИИ „Проф. Асен Диамандиев“ на открито заседание на научно жури в състав:

СЪДЪРЖАНИЕ

УВОД	5
Актуалност на темата	5
Обект на изследването	5
Предмет на научното изследване.....	6
Цели на дисертационния труд.....	6
От поставената цел произтичат следните задачи:.....	7
Хипотеза.....	8
ПЪРВА ГЛАВА. ОБЗОР НА КИТАЙСКАТА НАЦИОНАЛНА ОПЕРА..	10
1.1. Дефиниране на понятия, свързани с китайската национална опера.....	10
1.1.1. Произход и развитие на китайската национална опера	11
1.1.2. Европейската опера и китайската традиционна опера	12
1.1.3. Китайската „същинска“ опера и китайската национална опера	13
1.2. Анализ на изпълнителския стил в китайската национална опера.....	14
1.2.1. Формиране на изпълнителската система в китайската национална опера	14
1.2.2. Културни характеристики на стилового многообразие в китайската национална опера	15
1.3. Тенорите в китайската национална опера.....	16
1.3.1. Разпределение на партиите и позициониране на теноровите гласове в китайската опера	16
1.3.2. Характеристики на теноровите партии в китайската национална опера	17
Обобщение към първа глава	17
ВТОРА ГЛАВА. ИЗПЪЛНИТЕЛСКИ СТИЛОВЕ НА ТЕНОРИТЕ В КИТАЙСКАТА НАЦИОНАЛНА ОПЕРА.....	19
2.1. Тенорът в китайското певческо изкуство	19
2.1.1. Значение на певческото изкуство на тенора.....	20
2.1.2. Дългият път на развитие на китайските тенори.....	20
2.1.2.1. Предизвикателства пред тенорите в китайската национална опера	21
2.1.3. Естетически характеристики и технически методи на обучение на китайските тенори	22
2.1.3.1. Основно обучение, базирано на белкантовата школа.....	22
2.1.3.2. Заимстване на вокални техники от фолклорните песни в Северозападен Китай.....	23

2.1.3.3. Изграждане на по-силен и резонантен глас при китайските тенори.....	23
2.2. Артистично израстване на млади изтъкнати китайски тенори в ХХІ век	24
2.2.1. Систематична и солидна основна подготовка.....	24
2.2.2. Изучаване и прилагане на вокални техники и умения за напреднали.....	25
2.2.3. Усъвършенстване на уменията чрез участие в професионални състезания и сценична практика	25
2.3. Практически опит на тенорите в китайската национална опера	26
2.3.1. Певческият стил на Кун Дъчън и изграждането на образа на Ян Байлао.....	26
2.3.1.1. Влиянието на Кун Дъчън върху певческото изкуство в китайската национална опера.....	27
2.3.2. Постигане на висока степен на реализъм в сценичното изпълнение – певческото изкуство на Дай Юцян.....	27
2.3.2.1. Певческото изкуство на Дай Юцян в операта „Битки в древния град“.....	27
2.3.2.2. Влиянието на Дай Юцян върху певческото изкуство в китайската опера	28
ТРЕТА ГЛАВА. ХУДОЖЕСТВЕНИ ХАРАКТЕРИСТИКИ И ВОКАЛНИ ТЕХНИКИ НА ТЕНОРИТЕ В НАЦИОНАЛНАТА ОПЕРА	30
3.1. Тенорът в националната опера „Печално прощаване“	31
3.2. Тенорът в националната опера „Балада за Великия канал“	32
3.3. Тенорът в националната опера „Планината Имън“.....	33
3.4. Тенорът в националната опера „Дългият поход“	34
ЗАКЛЮЧЕНИЕ	37
ПРИНОСИ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД	41
Списък на научните публикации по темата	43
БИБЛИОГРАФИЯ	44

УВОД

Актуалност на темата

Теноровият глас в китайската национална опера не само играе важна роля в изграждането на драматургията, характерно и за тенора в западната оперна традиция, но същевременно е проникнат от естетическите принципи на традиционното китайско оперно изкуство. В този смисъл тенорът в китайската национална опера изпълнява значима функция, свързана както с изразяването на съвременни естетически нагласи, така и с утвърждаването на културната идентичност. Въпреки това, към настоящия момент неговите художествени характеристики все още не са получили достатъчно внимание и систематична интерпретация в академичната литература. Ето защо, като тенор и изследовател, посветен на теоретичното и сценичното изследване на китайското тенорово изкуство и практиката на китайската национална опера, авторът фокусира изследователския си поглед върху теноровия регистър в китайската национална опера. Изследването се стреми да преодолее едностранчивите подходи, ограничени единствено до „технически“ или „изпълнителски“ анализ, като разглежда вокалната техника и художествения образ като органично единство. Особено внимание се отделя на следните въпроси: по какъв начин в рамките на китайската национална опера тенорът посредством специфични вокално-изразни средства постига синтез между национална идентичност, съвременност и художествена стойност; как водещите тенори от различни исторически периоди осъществяват единство между вокално-техническата подготовка и изграждането на сценичен образ; както и какви трансформации настъпват в подготовката и изпълнителските модели на младите тенори в началото на XXI век. Именно тези въпроси формират логическата отправна точка и изследователския импулс на настоящото проучване.

Обект на изследването

Основен обект на изследване в настоящата дисертация е художественият образ и певческите техники на тенора в

китайската национална опера, с акцент върху анализа на начините за изграждане на теноровите роли в представителни произведения на националната опера от началото на XXI век.

Предмет на научното изследване

Предмет на изследването е логиката на изграждането на гласа и художествения образ на тенора в китайската национална опера, както и начините за формиране на изпълнителски парадигми с китайски характер.

Цели на дисертационния труд

Конкретните цели на настоящата дисертация са следните:

1. Да се осъществи проследяване на развитието на китайската национална опера и формирането на нейната система от певчески стилове.
2. Да се анализира теноровият глас в китайската традиция в неговата многопластовост – звукова, телесна и емоционална – като се изгради цялостна теоретична рамка, преодоляваща ограниченията на едностранчивите подходи, фокусирани единствено върху вокалната техника или сценичното поведение.
3. Чрез сравнителен анализ на интерпретации на водещи изпълнители от различни исторически периоди върху ключови оперни произведения да се обобщят вътрешните закономерности на теноровото изкуство в китайската национална опера, включително по отношение на ролевото разпределение, гласовите характеристики, техническата еволюция и изграждането на художествения образ, както и да се систематизират техническата структура и практическите методи на изпълнение.
4. Въз основа на изследване на професионалното развитие на изявени млади тенори от XXI век и задълбочен анализ на емблематични произведения от репертоара да се предложи научно обоснован и практически приложим модел за обучение и сценична интерпретация, който да допринесе за съхраняването и развитието на китайското национално оперно изкуство.

От поставената цел произтичат следните задачи:

За да постигне посочените изследователски цели, настоящата дисертация поставя следните конкретни изследователски задачи:

1. Да проследи историческата нишка, като представи обзор на историческото развитие на китайската национална опера, анализира нейните художествени стилове, задълбочено разгледа културните характеристики на многообразието в певческите стилове, както и формите на сценичното изкуство в китайската национална опера в новата епоха, с цел да изясни еволюцията на ролята и промяната в позиционирането на тенора в китайската национална опера.
2. Да се извърши технически анализ на теноровия глас в китайската национална опера, включващ изследване на художествената и естетическа идентичност на тенора, проучване на методите за техническо обучение, усвояване и прилагане на съвременни вокални техники, както и сценична практика; да се разгледа взаимодействието между модерните певчески подходи и традиционните китайски театрални практики с оглед разкриване на специфичната природа на теноровия глас.
3. Да се приложи методът на казусния анализ чрез изследване на избрани арии и сцени от емблематични произведения на китайската национална опера като „Печално прощаване“, „Балада за Великия канал“, „Планината Имън“ и „Дългият поход“, включващо музикален, драматургичен, емоционален и вокално-технически анализ, както и изследване на изпълнителските практики на представителни тенори от различни периоди.
4. Въз основа на получените резултати да се формулират основните закономерности на теноровото изпълнителско изкуство в китайската национална опера, да се изгради теоретичен модел на взаимодействие между вокалната техника и художествения образ и да се създадат научно иновативни изводи с принос към съвременната музикознание и вокална педагогика.

Хипотеза

Настоящото изследване изхожда от тезата, че художественият образ на тенора в китайската национална опера представлява специфичен изпълнителски модел, формиран в процеса на взаимодействие и синтез между традиционната китайска вокално-сценична парадигма, в частност местните оперни жанрове, и съвременните постижения на западноевропейската вокална техника. Чрез систематичен анализ дисертацията си поставя за цел да изгради относително цялостна теоретична рамка на теноровото изпълнителско изкуство в китайската национална опера. Очакваният резултат е създаването на научно обоснована концептуална система, която да послужи като стабилна теоретична основа за развитието на вокалната педагогика, както и за усъвършенстването на сценичната практика на тенорите в областта на националната опера.

По своята същност дисертационното изследване е теоретико-емпирично.

За реализацията на поставените задачи са подбрани следните методи:

1. Метод на литературното изследване: Систематично събиране и анализ на исторически сведения, нотни материали, аудио-визуални записи и предходни научни изследвания, свързани с китайската национална опера, с цел изграждане на стабилна историко-теоретична основа на изследването.

2. Метод на казусния анализ: Подбор и задълбочено изследване на емблематични тенорови роли от произведения като „Печално прощаване“, „Балада за Великия канал“, „Планината Имън“ и „Дългият поход“, както и анализ на изпълнителските практики на представителни артисти като Кун Дъчън и Дай Юцян, с оглед разкриване на особеностите в изграждането на художествения образ и вокалната интерпретация.

3. Метод на сравнителното изследване: Съпоставителен анализ на изпълнителските техники и стилове на тенорите в различни исторически периоди, както и сравнение на индивидуалните интерпретации на един и същ персонаж от

различни артисти. Изследването включва и межкултурна перспектива чрез съпоставка с изпълнителските модели на тенора в западноевропейската оперна традиция, с цел открояване на сходства и различия.

ПЪРВА ГЛАВА

ОБЗОР НА КИТАЙСКАТА НАЦИОНАЛНА ОПЕРА

В първа глава се разглеждат основните исторически, жанрови и изпълнителски предпоставки за формирането на китайската национална опера. Изложението има въвеждащ характер и създава необходимата теоретична основа за изследване на вокално-сценичния образ и певческите техники на тенора в този жанр. Вниманието е насочено към възникването и развитието на китайската национална опера, към нейните връзки с европейската оперна традиция и традиционната китайска опера, както и към специфичните особености на изпълнителския стил, в рамките на който се изгражда теноровото изкуство.

1.1. Дефиниране на понятия, свързани с китайската национална опера

В първия дял на главата се изясняват основни понятия, необходими за по-нататъшното развитие на изследването. Операта се разглежда като синтетично изкуство, което обединява музика, театър, литература, танц, сценография и други художествени елементи. Нейното възникване в европейския културен контекст е свързано с търсенето на нова форма на музикално-драматично изразяване, в която словото, музиката и сценичното действие изграждат цялостно художествено внушение.

Проследяването на европейската оперна традиция има значение за настоящото изследване, тъй като позволява да се открият онези музикално-драматургични и вокално-технически принципи, които по-късно оказват влияние върху развитието на китайското оперно творчество. В европейската опера постепенно се формират основни жанрови, композиционни и изпълнителски модели, свързани с развитието на арията,

речитатива, ансамбловите форми, оркестровата драматургия и белкантовото пеене. Тези елементи се превръщат в една от отправните точки при изграждането на китайската опера в модерната епоха.

Понятието „китайска опера“ се разглежда в по-широк смисъл. То включва както западни оперни произведения, въведени и изпълнявани в Китай, така и оригинални произведения, създадени от китайски композитори и либретисти. В рамките на тази по-широка категория се открояват две основни направления. Първото е свързано с творби, създадени според принципите на европейската опера, но насочени към китайски теми, сюжети и културни идеи. Второто направление включва произведения, които се изграждат върху основата на китайската традиционна опера, народнопесенното творчество, местните сценични практики и националната художествена естетика. Именно това направление формира същността на китайската национална опера.

1.1.1. Произход и развитие на китайската национална опера

В този подраздел се проследява историческата еволюция на китайската национална опера от първите опити за създаване на музикално-сценични произведения през XX век до утвърждаването ѝ като самостоятелна художествена система. В началния си етап китайската опера се развива в условията на активни обществени, културни и образователни промени. Ранните произведения съчетават достъпен литературен език, запомнящи се мелодии и социална насоченост, като поставят основата за по-нататъшно развитие на жанра.

Особено важно значение има свързването на оперното творчество с народнопесенните традиции и с традиционните китайски сценични форми. Постепенно се оформя стремеж към създаване на нов тип музикално-драматично изкуство, което да бъде близко до живота на народа, да отразява актуални обществени теми и да използва национално разпознаваем художествен език. В този процес китайската национална опера усвоява отделни композиционни, драматургични и вокални

средства от западната опера, но ги пречупва през собствената си културна и естетическа основа.

След основаването на Китайската народна република националната опера получава силен тласък за развитие. В този период се създават произведения, насочени към изграждането на героични, исторически и социално значими образи. Оперното изкуство придобива широка обществена популярност, а музикално-драматургичната структура на произведенията става по-завършена. Засилва се ролята на ариите, ансамблите, хоровите форми и инструменталните партии, като по този начин китайската национална опера постепенно разширява своите изразни възможности.

След периода на Културната революция жанрът навлиза в нов етап на творческо обновление. Разширява се тематичният обхват, обогатява се музикалният език, развиват се драматургичните структури и сценичните форми. Националният характер на произведенията се запазва, но се изразява чрез по-свободни композиционни решения и чрез по-сложно взаимодействие между традиционни и съвременни художествени средства. В края на XX и началото на XXI век китайската национална опера продължава да се развива в посока към стилово многообразие, сценична динамика и по-широко международно присъствие.

1.1.2. Европейската опера и китайската традиционна опера

В този дял се разглеждат съотношенията между европейската опера и китайската традиционна опера като две различни, но взаимодействащи художествени системи. Европейската опера се основава върху музикално-драматичното разгръщане на сюжета чрез арии, речитативи, ансамбли, хорове и оркестрова драматургия. В нея музиката изпълнява водеща роля при изграждането на характера, вътрешния свят и драматургичните конфликти на персонажите.

Китайската традиционна опера има различна сценична природа. Тя съчетава пеене, говор, движение, жест, танц, акробатични елементи, символика и стилизирано актьорско поведение. Нейната изразност е свързана с условността на сценичното действие и с богат набор от установени изпълнителски похвати. В този смисъл тя представлява комплексна театрална система, в която музиката, словото, пластиката и символичният жест изграждат единно сценично внушение.

Съпоставянето между европейската опера и китайската традиционна опера позволява да се изясни спецификата на китайската национална опера. Тя възниква и се развива именно в пространството между тези две традиции. От европейската опера тя усвоява определени музикално-драматургични принципи, вокални форми и композиционни техники. От китайската традиционна опера наследява националната интонационност, сценичната символика, пластичната изразност и специфичното отношение към словото и жеста. Така китайската национална опера постепенно изгражда собствен художествен облик.

1.1.3. Китайската „същинска“ опера и китайската национална опера

В дисертационния труд се прави разграничение между китайската „същинска“ опера и китайската национална опера. Китайската „същинска“ опера се свързва с произведения, изградени по-близо до западните оперни форми, композиционни техники, оркестрация и белкантово пеене, като същевременно включват китайски теми, сюжети и музикални елементи. Тя представя линия на развитие, в която западноевропейският оперен модел е основна структурна и вокално-техническа опора.

Китайската национална опера се формира по различен път. Тя произлиза от по-тясното взаимодействие между народнопесенната основа, традиционните китайски сценични жанрове, местните музикални практики и съвременната

драматургична форма. Нейната същност се определя от стремежа към изграждане на оперно изкуство с ясно изразен национален характер, което съчетава музикална достъпност, драматургична изразителност и културна разпознаваемост.

Това разграничение е важно за настоящото изследване, тъй като теноровото изпълнителско изкуство в китайската национална опера се развива в специфична среда. От една страна, то използва вокално-технически принципи, близки до белкантовата школа. От друга страна, то се подчинява на особеностите на китайския език, националната интонационност, народнопесенната изразност и сценичното мислене, характерно за китайската традиционна опера.

1.2. Анализ на изпълнителския стил в китайската национална опера

Вторият основен дял на главата е посветен на изпълнителския стил в китайската национална опера. Той се разглежда като резултат от взаимодействието между западни оперни влияния, реалистичен театрален подход и символични средства от традиционната китайска опера. В ранните етапи на жанра сценичното изпълнение е тясно свързано с реалистичното представяне на сюжета и персонажите. Това произтича от обществената функция на китайската национална опера и от стремежа ѝ да бъде близка до живота и възприятая на широката публика.

1.2.1. *Формиране на изпълнителската система в китайската национална опера*

Формирането на изпълнителската система в китайската национална опера се осъществява чрез постепенно съчетаване на различни сценични и вокални модели. От западната опера се усвояват определени принципи на драматургично изграждане, вокална организация и сценична реалистичност. От традиционната китайска опера се възприемат символични

жестове, пластика, поглед, сценично движение и специфична телесна изразност. В резултат се създава изпълнителски стил, който съчетава реалистично изграждане на образа с национално обусловена сценична условност.

Особено значение има връзката между пеенето и актьорската игра. Китайската национална опера изисква от изпълнителя не само вокална подготовка, но и способност за убедително сценично присъствие. Персонажът се изгражда чрез гласа, словото, движението, жеста и емоционалната реакция. Така вокалната техника и сценичното поведение се превръщат в единна художествена система.

1.2.2. Културни характеристики на стилового многообразие в китайската национална опера

Една от най-съществените характеристики на китайската национална опера е нейното стилово многообразие. В нея съжителстват народен певчески стил, белкантово пеене, елементи от традиционната китайска опера и съвременни вокални подходи. Това многообразие отразява сложния процес на взаимодействие между националната традиция и международния оперен опит.

В исторически план китайската национална опера преминава през различни етапи на търсене на баланс между местните и западните изпълнителски модели. Дебатите около приложението на белкантовата техника, ролята на народнопесенната основа и мястото на традиционните китайски сценични похвати имат съществено значение за изграждането на жанра. Те стимулират създаването на нови вокални и сценични решения, чрез които китайската опера постепенно оформя собствен изпълнителски стил.

Особено важен е въпросът за езика и неговото съчетаване с музиката. Китайският език, като тонален език, поставя специфични изисквания пред вокалното композиране и изпълнението. Интонацията на думите, яснотата на произношението и смисловата точност трябва да бъдат

съобразени с мелодическата линия и драматургичната функция на музиката. Поради това китайската национална опера развива собствени решения при изграждането на песенни, речитативни и смесени форми.

1.3. Тенорите в китайската национална опера

В третия дял на главата се разглежда мястото на тенора в китайската национална опера. Теноровият глас е представен като важен носител на драматургично, емоционално и културно съдържание. В китайската национална опера тенорът често се свързва с образи, които изразяват героизъм, нравствена устойчивост, лирична чувствителност, вътрешна сила и социална отговорност. Поради това той има значима функция в разгръщането на основните идейно-емоционални линии на произведението.

1.3.1. Разпределение на партиите и позициониране на теноровите гласове в китайската опера

Разпределението на теноровите партии в китайската национална опера се разглежда във връзка с взаимодействието между европейската гласова класификация и китайската сценично-певческа традиция. От една страна, тенорът се възприема чрез познатите вокални категории, свързани с диапазон, тембър, регистрова организация и технически възможности. От друга страна, китайската национална опера поставя пред него специфични изисквания, произтичащи от езика, националната интонационност, драматургичния контекст и сценичната стилистика.

Теноровият глас в този жанр има задачата да съчетае вокална устойчивост, яснота на словото, емоционална изразителност и сценична убедителност. Той трябва да бъде носител на музикалната линия, но също така и активен участник в изграждането на драматургичното действие. Именно поради това теноровите партии в китайската национална опера

изискват висока степен на взаимодействие между певческа техника и актьорско присъствие.

1.3.2. Характеристики на теноровите партии в китайската национална опера

Характеристиките на теноровите партии се разглеждат в два основни аспекта – вокално-технически и културно-смислов. От гледна точка на вокалната техника тенорът трябва да владее стабилна дихателна опора, добре организиран резонанс, контрол върху регистрите, пластичност на фразата и ясно произношение. Белкантовата основа има важно значение, но тя се адаптира към особеностите на китайския език, националната мелодика и конкретната сценична ситуация.

От гледна точка на художествения образ тенорът в китайската национална опера изпълнява функция, която надхвърля чисто гласовата характеристика. Той е носител на определен тип емоционалност, нравствена позиция и културна символика. Чрез неговото изпълнение се разкриват не само индивидуалните качества на персонажа, но и по-широки идеи, свързани с националната памет, социалната отговорност, героизма и духовната устойчивост.

В този смисъл изграждането на теноровия образ в китайската национална опера изисква органично единство между глас, слово, движение и сценично поведение. Вокалната техника се превръща в средство за художествено внушение, а сценичният образ се изгражда чрез съчетание между музикална изразителност, драматургична логика и национална естетика.

Обобщение към първа глава

В първа глава китайската национална опера се очертава като самостоятелна художествена система, формирана чрез взаимодействието между народната музика, традиционната китайска опера, западноевропейските оперни принципи и съвременните сценични практики. Проследени са основните

исторически етапи на жанра, изяснени са неговите понятийни граници, разгледани са особеностите на изпълнителския стил и е изведено мястото на тенора като ключова фигура в изграждането на вокално-сценичния образ.

Така първа глава създава необходимата историческа и теоретична основа за следващите части на дисертационния труд, в които се анализират изпълнителските стилове, вокалните техники и художествените характеристики на тенорите в китайската национална опера.

ВТОРА ГЛАВА

ИЗПЪЛНИТЕЛСКИ СТИЛОВЕ НА ТЕНОРИТЕ В КИТАЙСКАТА НАЦИОНАЛНА ОПЕРА

Във втора глава се разглеждат изпълнителските стилове на тенорите в китайската национална опера, като вниманието се насочва към историческото развитие на китайското тенорово пеене, вокално-техническите принципи на обучение, артистичното израстване на изявени млади изпълнители и сценичната практика на представителни тенори. Главата има важно място в структурата на дисертационния труд, тъй като преминава от общото историко-теоретично очертаване на китайската национална опера към конкретното изследване на тенора като гласов тип, художествен образ и сценично присъствие.

2.1. Тенорът в китайското певческо изкуство

В първия дял на главата се изяснява значението на теноровия глас в китайското певческо изкуство. Тенорът се разглежда като един от най-сложните и същевременно най-въздействащи гласови типове. Неговите характеристики са свързани с широк диапазон, ярък тембър, сила на звученето, способност за лирична изразителност и висока техническа възискателност. Именно поради тези особености теноровото пеене изисква систематична подготовка, прецизна работа върху регистрите, стабилна дихателна опора и овладяване на прехода към високия регистър.

В китайския музикален контекст развитието на теноровото изкуство е тясно свързано с навлизането и постепенното утвърждаване на белкантовото пеене. Белкантовата школа предоставя научно обосновани методи за изграждане на гласа, които оказват силно влияние върху вокалната подготовка на китайските оперни изпълнители. Чрез

тези методи китайските тенори получават възможност да развият по-устойчив глас, по-добра регистрова свързаност, по-богат тембър и по-сигурна висока позиция на звука.

2.1.1. Значение на певческото изкуство на тенора

Теноровото пеене се разглежда като важна част от оперното изпълнителско изкуство. Вокалният диапазон на тенора обхваща естествен, преходен и висок регистър, като именно преминаването между регистрите поставя най-големи изисквания пред изпълнителя. Високият регистър изисква стабилна дихателна основа, правилно използване на резонаторите и прецизен контрол върху вокалната позиция.

От гледна точка на историята на музиката високото мъжко пеене има дълбоки корени в китайската културна традиция. То присъства както в народното творчество, така и в традиционните сценични форми. В процеса на модернизацията на китайското вокално изкуство теноровият глас постепенно разширява своите функции и започва да се свързва с по-сложни сценични задачи, с изграждане на драматургични образи и с овладяване на по-широк музикален репертоар.

От гледна точка на изкуството тенорът се разглежда като изпълнител, който трябва да съчетае вокално майсторство, музикална култура и сценична убедителност. Певецът изпълнява ролята на посредник между произведението и публиката. Затова неговата задача включва задълбочено разбиране на текста, музиката, характера на персонажа и драматургичната ситуация. Изграждането на сценичния образ зависи от способността на изпълнителя да обедини гласа, словото, емоционалната реакция и сценичното поведение в цялостна художествена интерпретация.

2.1.2. Дългият път на развитие на китайските тенори

Развитието на китайските тенори се разглежда като част от по-широкия процес на модернизиране на китайското вокално изкуство. След навлизането на западната музикална култура и

разпространението на белкантовото пеене в Китай постепенно се формира нов тип вокална подготовка. Китайските певци започват да усвояват западни вокални теории, методи и педагогически системи, които се адаптират към местната културна среда и към особеностите на китайския език.

В различните етапи на това развитие китайските тенори преминават през редица трудности. Част от ранните методи на обучение са повлияни от чуждестранни школи, които оставят следи в китайската вокална практика, но същевременно поражда и определени проблеми, свързани с напрежение, неестествено звукоизвличане и недостатъчна гъвкавост на гласа. С разширяването на международния културен обмен и с навлизането на по-прецизни педагогически подходи китайските тенори постепенно усъвършенстват своята техника и достигат по-високо професионално равнище.

Особено значение има отварянето на Китай към международната музикална сцена. Майсторските класове, концертните изяви, конкурсите и професионалните контакти с чуждестранни педагози и изпълнители спомагат за стандартизиране и обогатяване на вокалната подготовка. В резултат на това китайските тенори започват да получават все по-широко признание както в страната, така и извън нея.

2.1.2.1. Предизвикателства пред тенорите в китайската национална опера

В китайската национална опера тенорите дълго време получават по-ограничено сценично присъствие в сравнение с женските гласове. Това се дължи на исторически, естетически и вокално-технически причини. Китайската национална опера развива богата традиция на силни женски образи, които заемат централно място в редица произведения. Успоредно с това високият регистър на тенора поставя особени предизвикателства пред композиторите и изпълнителите.

Този факт очертава необходимостта от по-задълбочено внимание към обучението и сценичното развитие на китайските тенори. За да заеме тенорът по-значимо място в китайската национална опера, е необходимо да се усъвършенстват

вокалните методи, да се разширят възможностите за сценична изява и да се създават роли, които пълноценно използват неговия тембров, технически и драматургичен потенциал.

2.1.3. Естетически характеристики и технически методи на обучение на китайските тенори

В този дял се разглеждат естетическите и педагогическите основания на обучението на китайските тенори. Подчертава се, че изборът на учебен репертоар има съществено значение за правилното развитие на гласа. В началните етапи на подготовката е необходимо да се подбират произведения, които съответстват на възможностите на изпълнителя и подпомагат постепенното изграждане на вокалната техника.

Естетическото възпитание на тенора включва както усвояване на китайския национален певчески стил, така и запознаване с чуждестранни вокални произведения. Белкантовата школа осигурява стабилна техническа база и дава възможност за развитие на дишането, резонанса, регистровата връзка и гласовата издръжливост. Същевременно националният репертоар изгражда езикова яснота, интонационна чувствителност и културна автентичност.

2.1.3.1. Основно обучение, базирано на белкантовата школа

Обучението на китайските тенори се основава в значителна степен върху принципите на белкантото. Тази система предлага ясно структурирани подходи за развитие на гласа, включително работа върху дишането, резонанса, регистрите, тембъра, артикулацията и високите тонове. Белкантовата методология има особено значение за теноровия глас, тъй като подпомага преодоляването на преходния регистър и създава предпоставки за свободно, стабилно и звучно пеене.

В китайския контекст белкантовата техника се адаптира към особеностите на китайския език и към националната музикална изразност. Именно чрез това съчетаване може да се изгради тенорово пеене, което отговаря на професионалните

изисквания на оперната сцена и същевременно запазва връзката с китайската художествена традиция.

2.1.3.2. Заимстване на вокални техники от фолклорните песни в Северозападен Китай

В дисертационния труд се обръща внимание и на възможността за обогатяване на теноровото обучение чрез вокални техники от фолклорните песни в Северозападен Китай. Тези песни се отличават с естествено звукоизвличане, широка мелодична линия, емоционална непосредственост и специфично съчетаване на естествен и главов резонанс. Техниките, свързани със смесването на различни гласови позиции, могат да бъдат полезни при изграждането на по-свободен, естествен и устойчив теноров звук.

Този подход има важно значение за китайската вокална педагогика, тъй като позволява да се търси връзка между научно организираното обучение и живата национална певческа традиция. Чрез заимстване и осмисляне на фолклорните вокални практики китайските тенори могат да развият по-автентична звукова култура, която съчетава професионална техника и национална изразност.

2.1.3.3. Изграждане на по-силен и резонантен глас при китайските тенори

Изграждането на силен и резонантен глас е разгледано като основна задача в обучението на китайските тенори. Особено значение имат артикулацията, дихателната постановка, високата позиция на звука и правилното използване на резонаторните кухини. В китайското вокално изкуство ясната дикция има решаващо значение, тъй като езикът и смисълът на текста са пряко свързани с художественото въздействие на изпълнението.

Дишането се разглежда като основа на устойчивото звукоизвличане. За постигане на свободни високи тонове е необходимо съчетаване на ниска дихателна опора с висока звукова позиция. Това изисква координация между тялото, дихателния процес, резонанса и съзнателното управление на

гласа. В този смисъл вокалната техника се възприема като цялостна система, в която физиологичните усещания, музикалната мисъл и художествената цел действат заедно.

В края на този дял се подчертава необходимостта китайските тенори да усвояват съвременни вокални концепции, да поддържат висока професионална дисциплина и да съчетават международния опит с националното музикално наследство. Този процес е важен за развитието на китайското вокално изкуство и за неговото по-широко присъствие на световната сцена.

2.2. Артистично израстване на млади изтъкнати китайски тенори в XXI век

Вторият голям дял на главата е посветен на артистичното израстване на млади изтъкнати китайски тенори през XXI век. Тук се разглеждат факторите, които подпомагат професионалното им развитие – систематична подготовка, обучение при авторитетни педагози, овладяване на съвременни вокални техники, участие в конкурси и натрупване на сценичен опит.

2.2.1. Систематична и солидна основна подготовка

В дисертационния труд се подчертава, че успехът на съвременните китайски тенори е свързан преди всичко със систематичната и солидна основна подготовка. Тя включва ранно музикално развитие, обучение в професионални музикални институции, работа с опитни педагози и последователно овладяване на вокалната техника. Музикалните академии и консерватории в Китай предоставят теоретична, практическа и сценична основа, която подпомага изграждането на цялостни изпълнители.

В този процес техническата подготовка се съчетава с анализ на музикалния и словесния текст, разбиране на емоционалното съдържание и изграждане на художествено отношение към произведението. Така обучението надхвърля рамките на гласовата постановка и се превръща в процес на формиране на артистична личност.

2.2.2. Изучаване и прилагане на вокални техники и умения за напреднали

Развитието на съвременните китайски тенори се основава върху усвояването на напреднали вокални техники, свързани с белкантовата школа. Особено значение имат упражненията с гласни, уеднаквяването на регистрите, изграждането на хомогенен тембър, преодоляването на преходната зона, техниката на закритото пеене и използването на масков резонанс. Тези техники позволяват на тенора да постигне глас, който е концентриран, звучен, гъвкав и устойчив.

В главата се разглеждат педагогическите подходи на водещи вокални преподаватели, които имат съществен принос за развитието на китайските тенори. Общото между тези подходи е стремежът към научно обоснована вокална постановка, стабилно дишане, правилно използване на резонаторите, плавен преход между регистрите и висока степен на звукова хомогенност. Наред с техническата работа се обръща внимание и на интерпретацията, стилистичната култура и сценичното присъствие.

2.2.3. Усъвършенстване на уменията чрез участие в професионални състезания и сценична практика

В този подраздел се изследва значението на професионалните конкурси и сценичната практика за развитието на младите китайски тенори. Обучението в класната стая създава основата, но реалното артистично израстване изисква среща със сцената, публиката и професионалната конкуренция. Конкурсите дават възможност за проверка на техническите умения, за разширяване на репертоара, за натрупване на увереност и за изграждане на професионални контакти.

Развитието на съвременните китайски тенори може да бъде разгледано през няколко модела – израстване от националната към международната сцена, утвърждаване първо в чужбина и последващо признание в Китай, както и паралелно

развитие в национален и международен контекст. Тези модели показват, че съвременният китайски тенор вече функционира в много по-широка артистична среда, в която професионалната подготовка, сценичният опит и международната видимост са взаимно свързани.

Чрез участието си в конкурси и оперни постановки младите тенори усъвършенстват не само вокалните си способности, но и своята психологическа устойчивост, сценична концентрация, емоционална стабилност и умение за общуване с публиката. Това е важна предпоставка за превръщането им в пълноценни оперни артисти.

2.3. Практически опит на тенорите в китайската национална опера

Третият основен дял на главата е посветен на практическия опит на тенорите в китайската национална опера. Тук се разглеждат сценичните и вокални постижения на представителни изпълнители, които имат съществен принос за развитието на мъжките роли в жанра. Чрез тяхното изкуство се проследява как тенорът постепенно заема по-значимо място в китайската национална опера и как се разширяват възможностите за изграждане на мъжки вокално-сценични образи.

2.3.1. Певческият стил на Кун Дъчън и изграждането на образа на Ян Байлао

В дисертационния труд специално внимание се отделя на певческия стил на Кун Дъчън и неговия принос към интерпретацията на мъжките роли в китайската национална опера. Неговото изпълнителско изкуство се разглежда като важен етап в утвърждаването на автентичен теноров стил в жанра. Чрез изграждането на образа на Ян Байлао той показва как тенорът може да съчетае вокална изразителност, драматургична достоверност и национална сценична стилистика.

Певческият стил на Кун Дъчън се характеризира с дълбока емоционална наситеност, ясна дикция, естествено

сценично поведение и способност за психологическо изграждане на персонажа. В неговата интерпретация вокалната техника се свързва с вътрешния свят на героя, а сценичното присъствие придобива силна драматургична функция. Това му позволява да изгради образ, който има трайно значение за развитието на китайската национална опера.

2.3.1.1. Влиянието на Кун Дъчън върху певческото изкуство в китайската национална опера

Влиянието на Кун Дъчън се изразява в разширяването на представите за ролята на тенора в китайската национална опера. Неговата сценична практика показва, че мъжкият вокален образ може да носи силен драматургичен заряд и да бъде централна фигура в емоционалното развитие на произведението. Чрез своя певчески стил той допринася за осъвременяването на изпълнителските модели и за утвърждаването на по-богата мъжка образност в жанра.

2.3.2. Постигане на висока степен на реализъм в сценичното изпълнение – певческото изкуство на Дай Юцянь

Дай Юцянь се разглежда като една от водещите фигури в съвременното китайско оперно изкуство. Неговото изпълнителско присъствие е свързано с висока вокална култура, стабилна белкантова основа, гъвкаво сценично поведение и способност за изграждане на реалистични и психологически убедителни персонажи. В неговото изкуство се съчетават европейската вокална техника, китайската национална интонационност и сценичната чувствителност към драматургичната ситуация.

2.3.2.1. Певческото изкуство на Дай Юцянь в операта „Битки в древния град“

Анализът на певческото изкуство на Дай Юцянь в операта „Битки в древния град“ показва как тенорът може да изгради мащабен сценичен образ чрез синтез между вокална техника, актьорско поведение и драматургична логика. Неговият глас се отличава с плавност, сила, резонанс и контрол върху

динамиката. Емоционалното му изразяване е наситено, но овладяно, като вокалната линия следва вътрешното развитие на персонажа.

Особено важно е съчетаването на белкантова постановка с елементи от традиционната китайска опера и народното песенно изкуство. Чрез този подход изпълнението придобива национален облик и същевременно запазва високата професионална вокална култура. Дай Юцянь показва как съвременният китайски тенор може да бъде едновременно технически подготвен, сценично убедителен и културно разпознаваем.

2.3.2.2. Влиянието на Дай Юцянь върху певческото изкуство в китайската опера

Влиянието на Дай Юцянь се проявява в утвърждаването на по-високи критерии за теноровото изпълнение в китайската национална опера. Неговата практика показва значението на цялостната подготовка – вокална, сценична, езикова, психологическа и стилова. Чрез своята артистична дейност той допринася за разширяване на репертоарните и интерпретационните възможности на тенорите, както и за по-силното им присъствие в съвременната китайска оперна култура.

Заклучение към втора глава

Втора глава очертава тенора в китайската национална опера като сложна вокално-сценична фигура, чието развитие изисква съчетаване на научно обоснована вокална техника, национална художествена чувствителност и богата сценична практика. Проследени са историческите предпоставки за развитието на китайските тенори, разгледани са предизвикателствата пред тяхното обучение и сценично утвърждаване, анализирани са основните педагогически подходи и са изведени важни наблюдения върху артистичното израстване на съвременни изпълнители.

В главата се подчертава, че бъдещето на китайските тенори е свързано с баланса между белкантовата техника и националната вокално-сценична традиция. Този баланс позволява изграждането на глас, който притежава сила, резонанс и техническа устойчивост, но същевременно носи китайска езикова, интонационна и културна специфика. Практическият опит на водещи тенори показва, че именно чрез единството между вокална техника, художествен образ и сценична достоверност може да се постигне пълноценно развитие на теноровото изкуство в китайската национална опера. Така втора глава изпълнява централна роля в дисертационното изследване, защото свързва историческата и теоретична основа от първа глава с конкретните вокално-технически и художествени анализи, които се разгръщат в следващата част на труда.

ТРЕТА ГЛАВА

ХУДОЖЕСТВЕНИ ХАРАКТЕРИСТИКИ И ВОКАЛНИ ТЕХНИКИ НА ТЕНОРИТЕ В НАЦИОНАЛНАТА ОПЕРА

В трета глава се изследват художествените характеристики и вокалните техники на тенорите в китайската национална опера чрез анализ на представителни произведения от съвременния национален оперен репертоар. Главата има приложно-аналитичен характер и насочва вниманието към конкретни тенорови партии и арии, в които най-ясно се разкрива взаимодействието между вокалната техника, художествения образ, езиковата специфика и националната стилистика.

Китайските вокални произведения се отличават с богата тематика, стилово разнообразие и силна връзка с народната музикална традиция. Поради това при тяхната интерпретация от съществено значение е не само овладяването на научно обосновани вокални техники, но и съхраняването на специфичния китайски дух, заложен в музикалния език, интонационната среда и драматургичния образ. Китайската вокална традиция поставя особен акцент върху ясната дикция, прецизната артикулация, връзката между слово и мелодия, както и върху стилистичната достоверност на изпълнението.

В настоящата глава теноровият глас се разглежда през призмата на неговото най-пълноценно проявление в китайската национална опера. Анализът обхваща арии и сцени от оперите „Печално прощаване“, „Балада за Великия канал“, „Планината Имън“ и „Дългият поход“. Чрез тях се проследяват различни типове тенорово изграждане – лирично, драматично, героично, психологическо и патриотично. Особено внимание се отделя на арията като централна вокално-драматургична форма, в която изпълнителят разкрива вътрешния свят на персонажа и проявява най-висока степен на техническо и интерпретативно майсторство.

3.1. Тенорът в националната опера „Печално прощаване“

В първия дял на главата се разглежда теноровият образ в операта „Печално прощаване“, едно от представителните произведения в историята на китайската национална опера. Творбата е изградена върху лирико-психологически сюжет, в който любовната история на главните персонажи се развива в символична връзка с цикъла на сезоните. Тази драматургична организация позволява постепенно разгръщане на емоционалните състояния на главния мъжки персонаж Дзюан Шън.

Анализът се съсредоточава върху две негови арии – „Тя открадна сърцето ми“ и „Златна есенна светлина“. Те представят различни етапи от вътрешното развитие на героя. Първата ария е свързана с възникването на любовното чувство, с очакването, вълнението и копнежа по любимата. В нея тенорът трябва да изгради лек, естествен и емоционално трепетен образ, като съчетае плавна вокална линия, прецизен контрол на дишането и деликатна динамика. Особено значение има поддържането на непрекъсната емоционална линия, чрез която да се предаде състоянието на очакване и вътрешна възбуда.

Арията „Златна есенна светлина“ разкрива по-зрял и драматично усложнен етап от образа на Дзюан Шън. Тук лиричният копнеж е заменен от чувство на разочарование, вътрешна безпомощност и тъга пред постепенното разпадане на любовната връзка. Вокалната интерпретация изисква поддържан тембър, внимателен контрол върху динамиката и умение за изграждане на психологически нюанси. В кулминационните моменти тенорът трябва да съчетае стабилна дихателна опора, висока вокална позиция и дълбоко емоционално съдържание.

Чрез анализа на тези две арии се извежда значението на „Печално прощаване“ като важен материал за вокална и интерпретативна подготовка на тенорите. Произведението изисква от изпълнителя не само добра техника, но и способност

за фино психологическо изграждане на персонажа. В този смисъл арията се превръща в пространство, в което тенорът обединява вокално майсторство, драматургично мислене и лирична чувствителност.

3.2. Тенорът в националната опера „Балада за Великия канал“

Във втория дял се разглежда теноровият образ в операта „Балада за Великия канал“, представително произведение на съвременната китайска национална опера. Творбата е свързана с темата за Великия канал Пекин–Ханджоу и съчетава историческа среда, човешка драма, любовна линия и морално послание. Операта интегрира елементи от традиционната китайска култура, народнопесенната интонационност и речитативния стил, като създава богата музикално-драматургична основа за изграждане на теноровия образ.

Анализът се фокусира върху арията „Къде си, Хунлиен?“ – едно от най-сложните и въздействащи тенорови солови партии в китайския национален оперен репертоар. Арията е разположена в кулминационен драматургичен момент и изразява безутешната скръб на Цин Сяошън след загубата на Шуй Хунлиен. Образът на героя е изграден като съчетание между благородство, морална чистота, любов, страдание и решимост.

От вокално-техническа гледна точка арията поставя изключително високи изисквания пред тенора. Тя се отличава с широк диапазон, продължително развитие в горния регистър, чести промени в темпото и характера, както и с необходимост от прецизно овладяване на преходната зона. Особено значение има техниката на „затваряне“ на звука, чрез която високите тонове се постигат с по-голяма стабилност, яркост и резонанс. Наред с това изпълнението изисква пълноценна дихателна опора, свързаност между регистрите и точно управление на гласните.

В художествен план арията преминава през различни емоционални състояния – зов, отчаяние, упрек, спомен, лирично

съзерцание, драматична решимост и финална кулминация. Тенорът трябва да изгради тези състояния последователно, без да разкъсва целостта на образа. Това изисква не само вокална издръжливост, но и висока степен на артистична концентрация. Пълноценното изпълнение на арията предполага равновесие между сила и мекота, между драматична експресия и вътрешна съдържаност, между технически контрол и емоционална непосредственост.

Чрез анализа на „Къде си, Хунлиен?“ се показва как съвременната китайска национална опера разширява възможностите на теноровия глас. Тук тенорът вече е носител на централна драматургична функция, способен да изрази сложен психологически конфликт и да изведе произведението до неговия емоционален връх.

3.3. Тенорът в националната опера „Планината Имън“

Третият дял е посветен на операта „Планината Имън“, създадена върху реални исторически събития, свързани с борбата на военните и цивилното население в района на планината Имън. Творбата пресъздава духа на саможертва, единство, взаимна подкрепа и преданост към общата кауза. В музикално отношение операта използва мотиви от шандунската народна песенна традиция, които са органично вплетени в съвременна оперна драматургия.

Теноровият образ на Лин Шън е разгледан като носител на лирична чувствителност, патриотична решимост и морална устойчивост. В този раздел се анализират дуетът „Чакай ме, любима моя“ и арията „Любовта трае вечно“. Дуетът разкрива интимната и саможертвена връзка между Лин Шън и Хай Тан. В него теноровият глас трябва да постигне мекота, лиризм и звуково единство с партньорския глас, като същевременно съхрани драматургичната яснота на сцената. От изпълнителя се изисква прецизен контрол върху тембъра, дикцията, погледа, мимиката и сценичното присъствие.

Особено внимание се отделя на артикулацията в китайския език. При изпълнението на китайски вокални произведения точността на гласните и съгласните има пряко

значение за качеството на звука, за яснотата на текста и за убедителността на художествения образ. Китайската фонетична система поставя пред певеца специфични задачи, които не могат да бъдат решени само чрез механично прилагане на италианския модел на вокално обучение. Необходимо е съзнателно приспособяване на белкантовата техника към китайската езикова среда.

Арията „Любовта трае вечно“ представлява едно от най-важните солови изпълнения на Лин Шън и поставя сериозни изисквания към теноровия глас. В нея се съчетават носталгията по родината и близките, личната любов и готовността за саможертва. Лиричните пасажии изискват мек, закръглен и повествователен тон, докато маршовите и героичните моменти предполагат по-ярко, концентрирано и енергично звучене. Това налага гъвкаво използване на гръдния и главовия резонанс, стабилна дихателна опора и ясна ритмична организация.

Чрез анализа на „Планината Имън“ се очертава един от важните типове теноров образ в китайската национална опера – героят, който съчетава лична чувствителност и обществена мисия. Вокалната техника тук служи не само за красиво звукоизвличане, а за изграждане на образ, в който любовта, паметта, патриотизмът и саможертвата се обединяват в цялостна художествена характеристика.

3.4. Тенорът в националната опера „Дългият поход“

Четвъртият дял разглежда теноровото присъствие в операта „Дългият поход“ чрез арията „В студената нощ“. Тази ария се отличава с ярка драматургия, широк вокален диапазон, емоционална наситеност и значителна техническа трудност. Макар някои други арии от операта да са по-популярни в концертната практика, „В студената нощ“ притежава особена стойност поради своята сложна драматична структура и богатия потенциал за разкриване на теноровия глас.

Произведението поставя изпълнителя в напрегната сценична ситуация, в която личното страдание, историческата памет и революционният дух се преплитат. Тенорът трябва да изгради образ, който носи едновременно човешка уязвимост,

вътрешна устойчивост и героична решимост. Вокалната линия изисква силна дихателна организация, овладяване на високия регистър, гъвкаво фразироване и способност за бързо преминаване между лирични и драматични състояния.

В техническо отношение арията поставя акцент върху стабилността на гласа в горния регистър, върху пълнотата на резонанса и върху ясното звуково фокусиране. Изпълнението изисква внимателно разпределение на вокалната енергия, тъй като прекомерната сила може да доведе до напрежение и загуба на контрол. В същото време недостатъчната интензивност би отслабила драматичното въздействие. Поради това основна задача на тенора е да постигне баланс между физическа издръжливост, техническа точност и художествена убедителност.

Арията „В студената нощ“ има и важно педагогическо значение. Тя предоставя възможност за работа върху динамиката, фразировката, дишането, регистровата устойчивост и драматичната интерпретация. Чрез нея се разкриват възможностите на теноровия глас да изразява не само лирични чувства, но и силни исторически, морални и патриотични внушения.

Обобщение към трета глава

В трета глава се достига до конкретното аналитично ядро на дисертационния труд. Чрез разглеждането на тенорови арии и сцени от четири представителни китайски национални опери се проследява как теноровият глас изгражда различни типове художествени образи – лиричен интелектуалец, трагичен влюбен, патриотичен герой и драматично напрегната историческа личност. Във всички разгледани случаи вокалната техника е неразривно свързана с драматургичното съдържание и сценичното поведение.

Анализът показва, че тенорът в китайската национална опера трябва да владее белкантови принципи като дихателна опора, резонанс, регистрова свързаност, висока вокална позиция и контрол върху тембъра. Същевременно той трябва да

притежава чувствителност към китайския език, националната интонационност, фолклорните елементи и специфичната сценична естетика. Именно съчетанието между тези два пласта изгражда особената природа на китайския национален теноров стил.

В трета глава се потвърждава основната теза на дисертационния труд, че художественият образ и певческата техника на тенора в китайската национална опера съществуват в органично единство. Гласът не е само технически инструмент, а средство за разкриване на характера, емоцията, културната памет и драматургичната идея. Чрез анализиранияте произведения се доказва, че съвременният китайски тенор е изпълнител, който трябва да обединява вокална стабилност, езикова яснота, национална стилистична чувствителност и висока сценична култура.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Изследването, представено в настоящия дисертационен труд, разкрива дългия и неравен път на развитие на китайската национална опера. В хода на нейното утвърждаване в страната множество изтъкнати китайски музиканти, вдъхновени и повлияни от класическата опера, въвеждат нови идеи, съчетавайки западната оперна основа с духа на своето време и родните културни традиции. По този начин те изграждат нов вид национално оперно изкуство с ярко изразен китайски характер, което ражда богати творчески плодове в продължение на почти цял век. Китайската национална опера се различава от западната по своя художествен стил, начин на пеене, сценична форма и творческо съдържание. Тези различия са резултат от извличане на най-доброто от западната школа и последващото му съчетаване с историческия контекст и особеностите на традиционната китайска оперна сцена. Така например по отношение на певческите методи, наред с белкантото се прилагат и вокални техники от народното пеене, поп-музиката или комбинирани вокални техники, като това стилово многообразие придава на китайската национална опера особена художествена привлекателност. По отношение на творческото съдържание, за разлика от чисто повествователния характер на западната опера, китайската национална опера нерядко изпълнява и функцията на разпространител на послания, тъй като съдържанието ѝ отразява актуалните идейни и политически характеристики на различните епохи. По отношение на сценичната форма, тя се придържа в по-голяма степен към мимиките, движенията и жестовите от традиционната китайска опера, като се фокусира върху актьорската игра и пластичното изграждане на образа.

В традиционната китайска опера обособяването на тенора като вокална партия се определя предимно от тембъра на певеца и от характера на изпълняваната роля. Китайската национална опера от своя страна заимства в по-голяма степен западните критерии за обособяване на гласовите партии, на основата на които, в съчетание с националните певчески особености,

изгражда самобитен теноров вокален стил. Това взаимно сливане на техники в по-голяма степен отговаря на китайската естетика и по-пълноценно възплъщава духа на китайската култура в оперните произведения.

Еволюцията на китайския тенор също преминава през дълъг и сложен път на развитие. След 1915 г., в резултат на настъпилите социални и политически промени, белкантото навлиза в Китай и голям брой млади тенори заминават на обучение в Източна Европа и Русия, утвърждавайки т.нар. „руски певчески стил“ за известен период от време. След основаването на КНР през 1949 г. и провеждането на политиката на реформи и отваряне през 80-те години на XX век, с непрекъснатото развитие на китайската вокална музика и нарастващия културен обмен между Китай и света, изграждането на китайската национална опера навлиза в нов етап, а певческите методи постепенно придобиват по-научна и систематизирана основа. На тази почва израства ново поколение тенори, чиито най-изтъкнати представители са Кун Дъчън, Дай Юцянь и други певци, подробно разгледани в настоящия труд.

Китай е обширна страна с богато разнообразие от местни диалекти, културни и езикови вариации, което обуславя многообразието на изпълнителските стилове в националната вокална музика. Затова и китайските тенори се отличават със свои специфични стилове при изграждането на роли, интерпретирането на сюжети и изпяването на арии в рамките на китайската национална опера. Особено показателни в това отношение са класическите творби „Печално прощаване“, „Песен за Великия канал“, „Планината Имън“ и „Дългият поход“, които в най-пълна степен демонстрират развитието и усъвършенстването на художествения образ и вокалните техники на китайския национален тенор. Теноровият глас, като една от най-значимите вокални партии, има нужда непрекъснато да се усъвършенства, не само в областта на вокалната техника, но и в изграждането и интерпретацията на оперните персонажи. В условията на днешния многополюсен и глобализиран свят международните контакти на Китай непрекъснато нарастват, благодарение на което китайската

национална опера продължава своето творческо обновление, а изтъкнати тенори все по-уверено се изявяват на международната сцена. Въпреки това, пътят на развитие все още е дълъг и крие както възможности, така и предизвикателства. Необходимо е да се съхранят националната култура и художествените особености на китайското изкуство, в това число класическата литература и традиционната опера, като същевременно активно се усвояват най-добрите постижения на чуждата култура и вокални техники. Само по този начин, чрез взаимно съчетаване и активно заимстване, може да бъде разгърната художествената „мека сила“ на китайската национална опера.

Структурата на дисертационния труд е изградена в последователност, която преминава от историко-теоретичното изясняване на китайската национална опера към анализа на теноровото изпълнителско изкуство и достига до конкретни наблюдения върху избрани произведения от репертоара. В увода са формулирани актуалността на темата, обектът и предметът на изследването, целите, задачите, хипотезата и методологическата основа. Така е очертана основната научна посока на труда – изследване на теноровия глас като носител на вокална, сценична, драматургична и културна функция в китайската национална опера.

Първа глава изгражда необходимата историко-теоретична основа на изследването. В нея са разгледани основните понятия, свързани с китайската национална опера, нейният произход, етапите на нейното развитие и връзките ѝ с европейската опера и традиционните китайски оперни жанрове. Анализирани са процесите, чрез които китайската национална опера формира собствен изпълнителски стил, основан върху взаимодействието между белкантовата традиция, народнопесенните елементи, театралната изразност и националната сценична естетика. В този контекст е изяснено мястото на тенора в китайската национална опера, както и неговата роля в изграждането на художествения и драматургичния облик на произведението.

Втора глава насочва изследователското внимание към изпълнителските стилове на тенорите в китайската национална

опера. Разгледани са значението на теноровото певческо изкуство, историческото развитие на китайските тенори, техните естетически характеристики и методите за вокално обучение. Специално място е отделено на връзката между основната белкантова подготовка, националните певчески традиции и формирането на силен, резонантен и сценично убедителен теноров глас. Чрез наблюдения върху изявени китайски тенори и техния практически опит се очертават конкретни модели на професионално изграждане, сценично присъствие и интерпретационна зрялост.

Трета глава представя аналитичната част на дисертационния труд и разглежда художествените характеристики и вокалните техники на тенорите в избрани произведения от китайската национална опера. Анализирани са оперите „Печално прощаване“, „Балада за Великия канал“, „Планината Имън“ и „Дългият поход“, чрез които се проследяват различни проявления на националния теноров образ. Вниманието е насочено към музикалната структура, драматургичната функция, вокалната линия, емоционалната експресия, езиковата специфика и сценичното поведение на изпълнителя. Така теоретичните постановки от първите две глави са конкретизирани чрез репертоарен и интерпретационен анализ.

В своята цялост дисертационният труд предлага теоретико-практически поглед към тенора в китайската национална опера. Изследването обединява исторически, музикалноаналитичен, вокално-технически, педагогически и сценично-интерпретационен подход, чрез които се разкрива сложната природа на теноровото изпълнителско изкуство. Проследяването на връзката между вокалната техника и художествения образ позволява да се изведе разбирането, че тенорът в китайската национална опера е активен носител на драматургично развитие, емоционално внушение и национална културна памет.

ПРИНОСИ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

- За първи път в рамките на самостоятелно дисертационно изследване в България е поставен цялостен научен фокус върху теноровия глас в китайската национална опера, разгледан в единството между вокална техника, сценично поведение, художествен образ и културна идентичност.
- Систематизирани са историческите, жанровите и стиловите предпоставки за формирането на китайската национална опера, като са очертани връзките между европейската оперна традиция, традиционната китайска опера, народнопесенното начало и съвременните сценични форми.
- Изведени са основни характеристики на теноровото изпълнителско изкуство в китайската национална опера, свързани с ролевото разпределение, вокално-техническата специфика, драматургичната функция на тенора и неговата културна значимост в националния оперен модел.
- Разработен е аналитичен подход към изграждането на вокално-сценичния образ на тенора, при който гласът, словото, жестът, сценичното присъствие и емоционалното внушение се разглеждат като взаимосвързани компоненти на изпълнителската интерпретация.
- Направен е подробен анализ на представителни произведения от репертоара на китайската национална опера, сред които „Печално прощаване“, „Балада за Великия канал“, „Планината Имън“ и „Дългият поход“, чрез които са проследени различни модели на изграждане на националния теноров образ.
- Обобщен е практическият опит на изявени китайски тенори, сред които Кун Дъчън и Дай Юцян, като са разгледани техните изпълнителски подходи, вокални решения и принос към развитието на сценичната интерпретация в китайската опера.
- Изследвана е връзката между белкантовата вокална школа и китайските национални певчески традиции, с акцент върху начините, по които западноевропейската вокална техника се съчетава с китайска езикова, интонационна, темброва и сценична специфика.

- Формулирани са наблюдения с практическа приложимост за вокалната педагогика, особено по отношение на подготовката на тенори, които работят в репертоар, изискващ едновременно техническа стабилност, национален стил, драматургична убедителност и сценична пластичност.
- Дисертационният труд допринася за разширяване на българския научен контекст в областта на музикознанието и вокалното изкуство, като въвежда проблематика, свързана с китайската национална опера, която остава слабо позната в българската академична среда.
- Изследването предлага теоретико-практически модел за осмисляне на тенора в китайската национална опера като носител на художествена, вокална и културна функция, с потенциал за бъдещи сравнителни изследвания между източни и западни оперни традиции.

Списък на научните публикации по темата

1. Сун Хайлу. „Изследване на художествените форми и певческите стилове в китайското оперно изкуство от новата епоха“//Годишник 2023, АМТII „Проф. Асен Диамандиев“, Пловдив: 2024, с. 229-240. ISSN 1313-6526 (Print), ISSN 2738-7712 (Online).

<https://www.artacademyplvdiv.com/amtii/Godishnik/Godishnik%202023.pdf>

2. Сун Хайлу. „Тенорите в китайската национална опера“//Пролетни научни четения 2024, АМТII „Проф. Асен Диамандиев“, Пловдив: 2024, с. 319-330. ISSN 1314-7005 (Print), ISSN 2738-7720 (Online).

<https://www.artacademyplvdiv.com/amtii/Proletni%20cheteniq/Proletni%20cheteniq%202024.pdf>

3. Сун Хайлу. „Развитието на теноровия глас в китайското оперно изкуство“// Пролетни научни четения 2025, АМТII „Проф. Асен Диамандиев“, Пловдив: 2025, с. 192-198. ISSN 1314-7005 (Print), ISSN 2738-7720 (Online).

<https://www.artacademyplvdiv.com/amtii/Proletni%20cheteniq/Proletni%20cheteniq%202025.pdf>

БИБЛИОГРАФИЯ

1. Nicholas Till. *The Cambridge Companion to Opera Studies*. New York: Cambridge University Press, 2012.

2. Гуо Дзиенмин, Джао Шълан, Джао Ян. *Въведение в културата на националното вокално изкуство на Китай през XX век*. Издателство „Уан дзюан“, 2004 г. (郭建民, 赵世兰, 赵燕. 20 世纪中国民族声乐文化引论 [M]. 万卷出版公司, 2004).

3. Гуо Дзиенмин. „Китайското оперно изпълнителско изкуство от 20-те до 60-те години на XX век“. *Музикални изследвания*, 2002 г. , бр. 1 (郭建民, 《20 世纪 20-60 年代的中国歌剧表演艺术》, 《音乐研究》, 2002 年 3 月第 1 期).

4. Гуо Ланин. „Аплодисментите на публиката свидетелстват за прекрасното изпълнение на Лей Дзя“. *Информационен вестник*, 2015 г. , бр. 11 (郭兰英, 观众的掌声说明雷佳演得好 [J]. 信息时报, 2015 (11)).

5. Джан Джаоци. „Точното време за полиране – спомени за младия солист Лиу Хъган от певческата и танцова група на Военно въздушните сили“. *Певческо творчество*, 2002 г. (战兆奇. 正是琢成时-记空政歌舞团青年独唱演员刘和刚 [J], 歌曲, 2002).

6. Джан Лисиен. *Изследване на Ван Кун и операта „Белокосото момиче“* [дисертация]. Китайски институт за изследване на изкуствата, 2019 г. (张丽仙. 王昆与歌剧《白毛女》研究 [D]. 中国艺术研究院, 2019).

7. Джан Мън. „Блестящото камъче – интервю с младия певец Шъ Идзие“. *Народна музика*, 2014 г. (张萌. 闪亮的石头-青年歌唱家石倚洁访谈 [J], 人民音乐, 2014).

8. Джан Нин. *Изследване на вокалното изпълнение на произведения в стила на традиционна китайска опера* [дисертация]. Педагогически университет на град Цюанджоу, 2018 г. (张柠. 戏曲风格声乐作品的演唱研究 [D]. 泉州师范学院, 2018).

9. Джан Пин. „Кратка история на развитието на европейската опера“. *Гласът на Жълтата река*, 1 (1994):20-25 (张平, 《欧洲歌剧发展史简述》, 《黄河之声》, 1994 年第 1 期).

10. Джан Уей. *Вокалното образование в Китай през XX век* [дисертация]. Педагогически университет на провинция Шанси, 2005 г. (张伟. 20 世纪中国声乐教育 [D]. 陕西师范大学, 2005).

11. Джан Хао. „Изследване на художествените форми и тяхната стойност в съвременното китайско оперно изпълнение“. *Художествено образование*, 2019 (11) (张皓. 新时代中国歌剧表演的艺术形式及价值体现研究 [J]. 艺术教育, 2019 (11)).

12. Джан Цян. *Изследване на изпълнителското изкуство в националната опера в ранния период на Нов Китай (1949-1966 г.)* [дисертация]. Нанкинска академия за изкуства, 2012 г. (张强. 新中国初期民族歌剧表演艺术研究 (1949-1966) [D]. 南京艺术学院, 2012).

13. Джан Цяолин. „Развитието на китайската опера през XX век“. *Музикални изследвания*, 1 (2005) (詹桥玲, 《20 世纪中国歌剧发展谈概》, 《音乐研究》, 2005 年 3 月第 1 期).

14. Джан Чъ. *Практически изследвания върху кросоувър изпълнението на китайската популярна музика от ново и съвременно време* [дисертация]. Централен Китайски педагогически университет (张驰. 中国近现代流行歌曲跨界演唱的实践探究 [D]. 华中师范大学).

15. Джан Шидун. *Изследване на изпълнението на лиричния тенор през призмата на произведенията на Лу Дзай-и* [дисертация]. Синин: Педагогически университет на провинция Цинхай, 2012 г. (张士东. 抒情男高音演唱探析: 以陆在易作品为例 [D]. 西宁:青海师范大学, 2012 年).

16. Джао Шъмин. „Учейки се от различни школи, създавайки свой собствен стил – интервю с Чао Хаодзиен“. *Светът на солистите*, 2014 г. (赵世民, 博采众长. 自成一派-访晁浩建 [J], 个唱世界, 2014).

17. Джъ Йен, Джан Цян, Циен Цинли. *Обща история на китайската опера и музикъл: Изследвания върху историята и настоящето на певческите изпълнения в китайската опера и музикъл*. Хъфей: Издателство за литература и изкуство на провинция Анхуй, 2014 г. (智艳、张强、钱庆利. 《中国歌剧音乐剧通史·中国歌剧音乐剧演出历史与现状研究》, 合肥: 安徽文艺出版社, 2014 年版).

18. Джън Сюан. „Дискусия на художествените форми в съвременното китайско оперно изкуство“. В: „Колекция от изтока“, 2018 (4) (郑玄. 现代中国歌剧表演的艺术形式探讨 [J]. 东方藏品, 2018 (4)).

19. Дзин Лан. *История на китайската опера*. Издателство за култура и изкуство, 2012 г. (荆蓝. 中国歌剧史 [M]. 文化艺术出版社, 2012).

20. Дзю Цихун (гл. ред.). *Изследване на историята и настоящото състояние на оперното творчество в Китай*. Издателство за литература и изкуство на провинция Анхуй, 2014 г. (居其宏总编撰. 中国歌剧音乐剧创作历史与现状研究 [M]. 安徽文艺出版社, 2014).

21. Дзю Цихун. „Китайската музика на XX век“. Циндао: Издателство Циндао, 1992 г. (居其宏: 《20 世纪中国音乐》, 青岛: 青岛出版社 1992 版).

22. Дзян Хао. *Анализ на вокалните техники при тенорови партии в националните опери „Планината Имън“ и „Балада за Великия канал“*. Синдзянска академия за изкуства, 2022 г. (江浩. 中国民族歌剧《沂蒙山》《运河谣》男高音唱段演唱技法分析, 新疆艺术学院, 2022 年).

23. И Бейпин. „История на развитието на европейската опера“. *Море от изкуство*, 1 (2009) (易北平, 《欧洲歌剧发展历程》, 《艺海》, 2009 年第 1 期).

24. Кун Дъчън. „Изграждане на персонажи чрез глас“. *Китайски оперен бюлетин*, май 1993 г. (孔德成. 《用声音塑造人物》, 《中国歌剧通讯》, 1993 年 5 月版).

25. Лей Фън. „Творчески модели в китайската национална опера и някои размисли върху тях“. *Китайска литература и изкуство*, 2017 (5) (雷芬. 中国民族歌剧创作模式及反思 [J]. 中国文艺家, 2017 (5)).

26. Ли Дзидзюн. „Изследване на изпълнителското изкуство в китайската национална опера в новата епоха (1976-2016 г.)“. *Журнал на Педагогическия университет на провинция Шанси*, 2017 г. (李梓郡. 新时期以来中国民族歌剧表演艺术研究 (1976-2016) [D], 山西师范大学, 2017).

27. Ли Дзидзюн. „Изследванията в изпълнителското изкуство на националната опера след реформите и отварянето на Китай“. *Съвременна музика*, 2019 (6) (李梓郡. 改革开放以来中国民族歌剧表演艺术的探索 [J]. 当代音乐, 2019 (6)).

28. Ли Кър. „Историческата еволюция на оперното обучение под влиянието на оперните концепции – и за изграждането на съвременното оперно образование“. *Музикално изкуство: Вестник на*

Шанхайската консерватория, 2019 (4) (李珂. 歌剧观念影响下的歌剧教学历史衍变——兼论当代歌剧教学建设 [J]. 音乐艺术: 上海音乐学院学报, 2019 (4)).

29. Ли Лин. *Из живота – музикални мемоари на Ли Лин*. Издателство на Централната музикална консерватория, 2013 г. (李凌. 跋涉人生——李凌音乐人生回忆录 [M]. 中央音乐学院出版社 2013 年版).

30. Ли Пъиуън. „Кратък анализ на образа на тенора Лин Шън от националната опера „Планината Имън““. *Гласът на Жълтата река*, 2020 (12): 5 (李沛文. 浅析民族歌剧《沂蒙山》男高音林生的人物形象 [J]. 黄河之声, 2020 (12):5).

31. Ли Уей. „Възходът на класическата опера в ранния период на XX век в Китай и китаизацията на белкантото“. *Сто школи в изкуството*, 2020, 36 (3): 5 (李玮. 20 世纪早期中国正歌剧的兴起与美声唱法中国化 [J]. 艺术百家, 2020, 36 (3):5).

32. Лиу Дзайшън. *Кратка история на китайската музика от новото време*. Пекин: Народно музикално издателство, 2009 г. (刘再生. 中国近代音乐史简述 [M]. 北京: 人民音乐出版社 2009 年度版).

33. Лиу Дзиен. *Изследване на теорията и практиката в обучението по вокално изпълнение в музикалните специалности в педагогическите университети*. Педагогически университет на провинция Гуанси, 2009 г. (刘健. 高师音乐教育专业声乐作品鉴赏理论与实践研究 [D]. 广西师范大学, 2009).

34. Лиу Дзъхан. „Анализ на образа и изпълнението на тенорова ария „Любовта е вечна“ от червената опера „Планината Имън““. *Китайска литература и изкуство*, 2022 (8): 13-15 (刘子涵. 红色歌剧《沂蒙山》男高音咏叹调《爱永在》人物形象与演唱分析 [J]. 中国文艺家, 2022 (08):13-15).

35. Лиу Пин. *Изпълнителско изкуство в операта*. Издателство „Дзиу джоу“, 2019 г. (刘平. 歌剧表演艺术 [M]. 九州出版社, 2019).

36. Лиу Уънкъ. *Ти си онази блестяща звезда – портрет на младия певец Уан Хунуей*. 2007 г. (刘文科. 你是那颗闪亮的星-青年歌唱家王宏伟风采写真 [J], 2007).

37. Лиу Шърун. „Може ли Кармен да се установи в Китай?“. *Народна музика*, 1981 г., бр. 12 (刘诗嵘. 卡门能在中国落户吗? [J]. 人民音乐, 1981 年第 12 期).

38. Лян Маочун. *Съвременна китайска музика (1949-1989 г.)*. Пекин: Издателство на Пекинския университет за радио и телевизия, 1993 г. (梁茂春:《中国当代音乐 (1949-1989)》, 北京: 北京广播学院出版社 1993 年版).

39. Ляо Чунсян (съст.). *Разговори от света на изкуството – сборник от съчинения на Ляо Фушу*. Издателство „Хуаль“, 1996 г. (廖崇向编. 乐苑谈往——廖辅叔文集 [M]. 华乐出版社 1996 年版).

40. Ман Синин. „Операта в „китайски стил“ на Сиен Синхай – преосмисляне на „Военния марш“. *Музикални изследвания*, 2009 г. , бр. 5 (满新颖. 冼星海的"中国气派"歌剧——对〈军民进行曲〉的再认识 [J]. 音乐研究, 2009 年第 5 期).

41. Ман Синин. *Изследване на развитието и трансформацията на теоретичните тенденции в китайската опера и музикален театър*. Издателство за литература и изкуство на провинция Анхуй, 2014 г. (满新颖. 中国歌剧音乐剧理论思潮发展与嬗变研究 [M], 安徽文艺出版社 2014 年).

42. Ман Синин. *История на китайската опера от новото време и съвременността*. Издателство на Китайската федерация на литературата и изкуството, 2012 г. (满新颖. 中国近现代歌剧史 [M]. 中国文联出版社, 2012).

43. Сади, Стенли. *Нов речник на музикалните термини и личности*. Чанша: Издателство за литература и изкуство на провинция Хунан, 2012 г. (斯坦利·萨迪主编. 新格罗夫音乐与音乐家辞典 [M], 长沙: 湖南文艺出版社 2012 年).

44. Сю Дзинцун. *Китайската опера и оперното изпълнение*. Чанша: Народно издателство на провинция Хунан, 2014 г. (徐竞存编著. 中国歌剧与歌剧表演 [M]. 长沙: 湖南人民出版社 2014 年版).

45. Сю Жунтао. *Кратко изследване на теноровите партии в китайската опера* [дисертация]. Шанхайска консерватория по музика, 2010 г. (徐润涛. 浅论中国歌剧中的男高音声部 [D]. 上海音乐学院, 2010 年).

46. Сяо Цин. „Кун Дъчън излиза на сцената“. *Пекински вечерник*, октомври 1992 г. (晓卿. 《孔德成出山》, 《北京晚报》, 1992 年 10 月版).

47. Тиен Яжу. „Размисли, породени от трите върха в историята на китайската опера“. *Народна музика: Критика*, 2004 (4): 4 (田亚茹. 中国歌剧史上的三次高潮引发的思考 [J]. 人民音乐:评论, 2004 (4):4).

48. У Фън. *Практически изследвания върху техниката на преминаване в тенороватото пеене* [дисертация]. Педагогически университет на Вътрешна Монголия, 2023 г. (吴锋. 男高音换声技术实践研究 [D]. 内蒙古师范大学, 2023 年).

49. Уан Жунжун. *Изследване на организирането на дипломни солови концерти*. Педагогически университет на провинция Фудзиен, 2011 г. (王荣荣. 毕业独唱音乐会举办的研究 [D]. 福建师范大学, 2011).

50. Уан Сицин. „Беседи за операта“. *Гласът на Жълтата река*, 9 (2009): 104-105 (王希庆, 《漫谈歌剧》, 《黄河之声》, 2009 年第 9 期, 第 104-105 页).

51. Уан Уънна, Ян Ян. „Джентълмен, който не прилича на джентълмен“. *Пекински хроники*, 2005 г. (王文娜, 杨阳. 不像绅士的绅士 [J], 北京纪事, 2005).

52. Уан Яци. *Настоящото и бъдещето на класическите вокални конкурси в Китай* [дисертация]. Ляонински педагогически университет, 2022 г. (王雅琪. 中国古典声乐赛事现状与思考 [D]. 辽宁师范大学, 2022).

53. Хуан Къбао. *Изследвания върху изпълнителското изкуство в традиционната китайска опера*. Пекин: Издателство за традиционна китайска опера, 1992 г. (黄克保: 《戏曲表演研究》, 北京: 中国戏剧出版社 1992 年版).

54. Хуан Хуали. „Разсъждения върху изграждането на дискурсивна система от националното вокално изпълнение към националното оперно изпълнение“. *Народна музика*, 2019 (2) (黄华丽. 从民族声乐表演到民族歌剧表演话语体系建构散议 [J]. 人民音乐, 2019 (002)).

55. Хъ Дзинджъ. *Избрани произведения на Хъ Дзинждъ*. Пекин: Издателство на писателите, 2005 г. (贺敬之. 贺敬之文集 (第 3 卷) [M]. 北京: 作家出版社, 2005 年).

56. Циен Юан, Лин Хуа. *Въведение в оперното изкуство*. Шанхайско музикално издателство, 2014 г. (钱苑, 林华. 歌剧概论 [M]. 上海音乐出版社, 2014).

57. Чао Ян. *Изследване на вокалните техники и сценичното изпълнение в китайската опера* [M]. Китайско издателство за водно стопанство и хидроенергетика, 2019 г. (潮阳. 中国歌剧的唱法与舞台表现研究 [M]. 中国水利水电出版社, 2019).

58. Чън Сяодуо. „Пътища и методи за формиране на персонажи в китайската опера". *Китайски оперни изследвания (вътрешно издание на Института за изследване на оперното изкуство на Пекинския университет)*, 2016 г. , брой 1 (陈小朵, 《中国歌剧人物塑造路径及方法研究》, 《中国歌剧研究》 (内刊), 北京大学歌剧研究院出版, 2016 年, 第一期).

59. Чън Юан. „Четвъртото поколение изпълнителка на ролята на Си Ър от операта „Белокосото момиче“ се учи от Пън Лиюан“. *Народен вестник*, 2016 г. , бр. 4 (陈原, 《白毛女》第四代"喜儿"扮演者师从彭丽媛 [J], 人民日报, 2016 (4)).

60. Шу Цян. *Сборник от есета за традиционна китайска опера на Шу Цян*. Издателство за китайска традиционна опера, 1982 г. (舒强. 舒强戏剧论文集 [M]. 中国戏剧出版社, 1982).

61. Шън Уън. *Изследване на историята на оперното изпълнение в Китай* [дисертация]. Педагогически университет на Източен Китай, 2013 г. (盛雯. 中国歌剧表演史研究 [D]. 华东师范大学, 2013).

62. Ю Гоян. *Изследване на особеностите в развитието на тенорното пеене и преподавателската теория* [дисертация]. Чанша: Хунански педагогически университет, 2011 г. (于国良. 论男高音歌唱艺术发展特征及教学理论研究 [D]. 长沙:湖南师范大学, 2011 年).

63. Ян Шугуан, Дзин Йунджъ. „Изследване на вокалното изпълнение в китайската опера“. *Китайска музика*, 2010 (2) (杨曙光, 金永哲. 中国歌剧演唱研究 [J]. 中国音乐, 2010 (2)).

64. Ян Шугуан, Хъ Жун. „Сравнение между китайската и европейската оперна вокалистика – Изследвания върху вокалното изпълнение в китайската опера (продължение II)“. *Китайска музика*, 2011 (4) (杨曙光, 贺蓉. 中国歌剧演唱与欧洲歌剧演唱之比较——中国歌剧演唱研究 (续二) [J]. 中国音乐, 2011 (4)).